

Pogovor z »dachavcem« Jožetom Marčanom

ČLOVEK S PREDZNAKOM: ZAZNAMOVAN

Raziskovalna komisija naj še naprej išče in najde grobove usmrčenih ter hkrati tudi krivce!

Prav tako kot prenekaterim, ki jih je nova slovenska komunistična oblast po vojni zapirala in obsojala na montiranih procesih, je tudi Jožetu Marčanu uničila življenje. Marčan je bil med obsojenimi na dachavskih procesih med najmlajšimi, saj je imel ob aretaciji 25 let. Glavni dachavski proces je bil že skoraj mimo, žrtvena jagnjeta so bila dana na oltar pravovernosti velikemu bratu Stalinu. Kljub sporu s Stalinom so se procesi intenzivno nadaljevali. Marčan je bil aretiran 18. 4. 1948, nato pa na okrožnem sodišču v Ljubljani 17. 6. 1949 oproščen obsodbe.

Toda po pritožbi javnega tožilca Eda Grgiča zoper oprostilno sodbo je vrhovno sodišče zahtevalo ponovno obravnavo.

Ključno bremenilno pričevanje edine priče je temeljilo na izjavah:

»Mislim, da je bil Marčan agent Gestapa« in »Mislim, da je Marčan vedel, da sem bil jaz agent Gestapa«. Kljub pomanjkanju dokazov je bil po petem poskusu (prvič je bil oproščen) 20. 9. 1949 obsojen na tri leta zapora.

MARČAN: Dachavski procesi so bili za vse nas veliko trpljenje. Iz dokumentov v knjigi Dachauski procesi se niti malo ne vidi, koliko sem trpel. To ni bilo samo tri leta nečloveškega zapora z 22 meseci samice. V 22 mesecih samice lahko človek kot intelektualec znori, tega sem se zavedal, zato je bila edina rešitev, da sem si iz kruha, ki sem ga dobival za hrano, delal šahovske figurice, ob katerih sem lahko razmišljal. Vsega tega Ivanič ne ve. Kako potem lahko trdi, da sem manj trpel kot drugi?

Morda se bo kdo vprašal: Zakaj dachavski (in Nagodetov, kulaški, duhovniški) procesi? Odgovorov je seveda več. Eden od glavnih, v konceptu katerega je tudi usoda Jožeta Marčana, obsojenega na tistem delu dachavskih procesov, o katerem časopisje ni obširneje pisalo, je, da so si na njih represivne sile takratne komunistične oblasti potrjevale svojo neomejeno moč.

Ta tri leta se vlečejo vse do danes, saj so se kasneje, na pro-

Knjige Dachauski procesi še vedno ni v knjigarnah. Poteklo je že šest mesecev od napovedanega roka izida knjige. Natisnjenih je le 300 od 1500 izvodov. Knjiga je obupno draga. Jože Marčan, obsojen na dachavskih procesih, ki je v prednaročilu prodal kar 900 izvodov, je doživel od urednika knjige Dachauski procesi M. Ivaniča javno osramotitev.

saj bolj trpeti, kot sem, nisem mogel. Če bi vedel, da bom tako trpel vse življenje, bi si tedaj zaželel kroglo v glavo.

Tudi z oprostilno sodbo sem nato šel k Ribičiču ter mu rekel, da mi po vseh mednarodnih zakonih in tudi po naši ustavi, če ti država naredi krivico, pripada odškodnina. Ribičič pa mi je, potem ko je prebral oprostilno sodbo, le-to pomolil pod nos ter rekel: »Saj imate tole!«

Kaj pa se pravi »tole«, to je samo oprostilna sodba, ki je dokaz, da so ga oni polomili, in če je tako, bi mi morali krivico popraviti.

— Ribičič se je naravnost norčeval iz nedolžne žrtve!

Šele Torkarjeva knjiga Umiranje na obroke mi je, kljub oprostilni sodbi iz leta 1952, dala nekaj samozavesti. To je tisto, kar

napad nanj, je to pač njegov problem. Kako pa je Ribičič ravnal z mano?

Danes pravim: vsaj to naj rečejo: delno smo krivi, da je Marčan tako trpel. Oni gotovo vedo, saj so še živi. Naj se pokažejo. Če so bili takrat takšni junaki, da so nas mučili v samici, da so takšne laži »spretno« razpredali in so nas pred slovenskim narodom naredili za zločince, naj imajo sedaj še toliko lastnega jaza in naj povedo: da, polomili smo ga. Saj ga ne bom likvidiral, likvidiral se je že sam s tem, da je to naredil. Moralno je s tem dejanjem potolčen.

Ivanič vam tudi očita, da ste z zbiranjem prednaročnikov precej zaslužili.

MARČAN: Pokojnino imam še enkrat manjšo kot moji kolegi, tega se naj Ivanič pošteno zaveda. Če sem podpisal pogodbo z založnikom, je to pač moja stvar, ki bi morala biti samo-umevna, ne pa, da mi sedaj en Ivanič tu nekaj očita.

Moj sin je brez službe, mar to Ivanič ve? Jaz moram otrokom pomagati! Ne vem, zakaj se Ivanič spušča na tak nivo? Za to knjigo in za ta prednaročila sem resgaral. Prodajal sem čez 900 knjig v predprodaji. Zakaj ni Ivanič prodajal? Knjige, ki so sedaj zunaj, celo sam nosim naročnikom ter jim napišem še posvetilo. Vsakemu povem svojo zgodbo.

Stečajni upravitelj na založbi Komunist mi je pred kratkim povedal, da je M. Ivanič naredil na založbi zahtevek, da se mu plača 300 ur. Kljub temu da v knjigi piše, da so se avtorji odrekli honorarju, ne bi ob tem nič rekel; sedaj, ko pa je on pokazal tašno nerazumevanje do moje življenjske pozicije, pa moram tudi to povedati. Ivanič bi moral biti vsaj toliko pošten, da bi me prej poklical k sebi ter vprašal, ali sem prisiljen to delati za honorar. Po resnici bi mu povedal.

Zakaj knjige še vedno ne moremo kupiti? Od prvega najavljenega datuma izida je poteklo že 6 mesecev. Namreč, tu ne vidim nobene racionalne, tehnične ovire. Za tisk knjige se naredi kalkulacija, določi se cena tiska in rok izdaje. Te stvari so danes že nekaj samoumevnega, zato

res ne vem, zakaj je ta knjiga, prvič, tako draga - 900 din - in drugič, zakaj je še ni zunaj?

MARČAN: O tem se tudi sam dosti sprašujem. Najprej je bil tu jugoslovanski partijski kongres, potem so bile volitve z dolgo predvolilno dobo. Do tu bi se še nekako racionalno-ideološko res dalo razmišljati. Sedaj ni več tega ideološkega zaviralca. Prednaročniki so denar nakazali, kje so potem ovire? Meni so vedno govorili, vse je v redu, da denar ni problem. Če bi mi rekli nasprotno, bi šel iskat še kakšnega sponzorja, tako pa...

Ponudil sem celo, da dobim založnika, ki bi hitro in poceni natisnil to knjigo. Tako pa so prepuščali skrbi za tisk Komunistu. Tudi zaradi tega knjige še danes ni v prodaji. Najprej so rekli, da novembra, potem do decembra, enkrat je bil kriv dr. Bavcon, ker je še pregledoval in korigiral tekst, pa so potekli nato še štiri meseci. Potem so izdali samo 300 izvodov, čeprav v knjigi piše, da je naklada 1500 izvodov, in kljub temu da sem zbral nad 900 prednaročnikov. Res ne vem, kaj počnejo s to knjigo? Knjižnice je nimajo, ni je v knjigarnah, kaj se to pravi?! Zakaj tiskar Usenik ne natisne knjig ter jih ne prinese na založbo?

Tudi vsebina knjige še zdaleč ni vse. Iz knjige ne zvezmo ničesar o vzrokih za procese, o ljudeh, ki so takrat vlekli niti, ne zvezmo niti za grobove usmrčenih...?

MARČAN: Dr. Bavcon mi je na začetku dela pri knjigi rekel, da se bodo striktno držali samo dokumentacije, ki jim je na voljo. Mogoče res ni v redu, da niso imeli z nikomer od preživelih nobenih razgovorov, niti z vdovami, saj menim, da bi bilo to potrebno.

V knjigi tudi ni nobene fotografije. Sam sem namreč zbiral fotografije, vendar nisem zbral prav vseh, pa so rekli, da zato fotografij ne bodo objavljali. Sam ne vidim pri tem, če manjka kakšna fotografija, prav nobene ovire. To še ne more biti vzrok, da se potem ne objavi nobene fotografije. Rekli so celo, da bi bilo s fotografijami predrago. Medtem pa so posvoda druge objavljali fotografije mnogih ljudi in politikov - in nikoli ni bilo predrago.

Še enkrat naj poudarim, da sem raziskovalni komisiji zelo hvaležen, da je zbrala te dokumente. Vendar, naj še naprej dela, naj razišče, kje so grobovi na smrt obsojenih in kdo je kriv za vse to. Gotovo bi lahko tu veliko povedali Mitja Ribičič, in še drugi takratni oblastniki.

Ivo Žajdela

Zahteva za pravno uničenje »Nagodetovega« procesa

Skupščini Republike Slovenije
Izvršnemu svetu Republike Slovenije
Predsedstvu Republike Slovenije

ZAHTEVA ZA PRAVNO UNIČENJE »NAGODETOVEGA« PROCESA

Tako imenovani Nagodetov proces, voden pred Vrhovnim sodiščem SR Slovenije in zaključen s K 1/47 od 12. VIII. 1947, je bil tipičen stalinističen proces, razpoznaven po tem, da je bila sodba izrečena v obtožnici, judikat pa predstavlja samo masko za legitimnost pravnega postopka.

Ta sodba predstavlja enega največjih madežev na slovenskem sodstvu, ker je stalinistična diktatura nezdržljiva s pojmom pravne države. Ta sodba bi morala biti razveljavljena v trenutku, ko je Jugoslavija priznala, da je pravna država.

Ko je bil Milan Kučan predsednik CK ZKS, je spoznal napake ideologije marksizma, ki je štel podjetništvo za razrednega sovražnika. V imenu partije je razglasil, da je podjetništvo proizvodni faktor, ki je za uspešnost gospodarske proizvodne neobhodno potreben. Za uspešno proizvodnjo je neobhodno potreben razredni sporazum, razredni boj pa je tej isti proizvodnji nasproten in sovražnik. Milan Kučan je razrednemu sporazumu odprl vrata na stežaj. Vsak tarifni pravilnik predstavlja razredni sporazum.

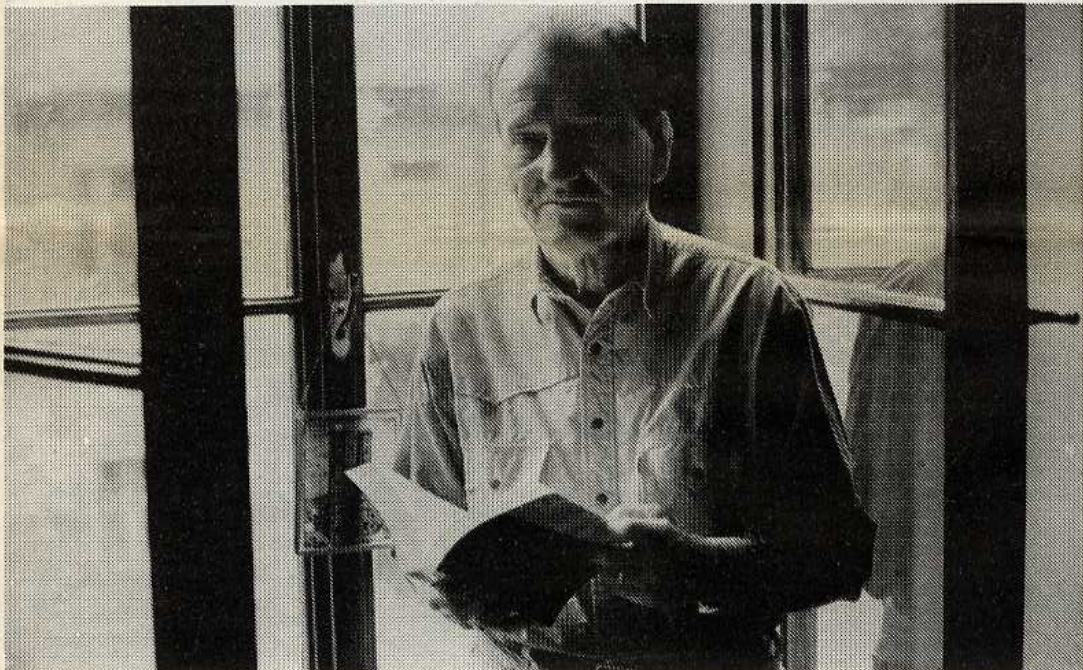
Pa ne samo to. Da prepreči vsako dvoumljenje o tem postopku, je zavrnil tudi rdečo zastavo in jo nadomestil z zastavo modre barve. Namesto revolucije je nastopila evolucija. Dejstvo je, da se niso vsi člani CK strinjali s tem postopkom. Tako je F. Popit demonstrativno izstopil iz CK z namenom, da ne prevzema odgovornosti pred 2.000 člani partije, pri tem pa 20 milijonov državljanov Jugoslavije sploh ni omenil.

Odločitev o vsem tem je rezultirala v želji volilcev R Slovenije, da izvolijo Milana Kučana za predsednika R Slovenije in tako izrazijo zahtevo, da R Slovenija postane pravna država z demokracijo. Stalinistična judikatura ne more in ne sme imeti nobene zaščite v zakonodajnem sistemu Slovenije, ker jo le-ta kot pravna država v vseh ozirih izključuje.

Zato predlagam in prosim, da pristojne institucije Republike Slovenije dajo merodajno tolmačenje za judikaturu pravne države in da označijo Nagodetov proces kot pravno neobstoječ z vsemi pravnimi posledicami.

Kot eden redkih se živečih obsojencev v tem procesu zahtevam za vse obsojene v »Nagodetovem« procesu vzpostavitev pravnega stanja »status quo ante« z vsemi posledicami.

S spoštovanjem
ing. Leon Kavčnik
P. s.: Sem v 94. letu starosti, težek invalid, obremenjen s posledicami procesa in v pričakovanju razbremenitve letih!

Fotografija: Borut Krajnc

Jože Marčan je preživel v preiskovalnem zaporu celih 22 mesecev. Samica ter snežno belo prebarvane stene ob močni umetni svetlobi so mu skoraj vzele vid. Gre za samico na Povšetovi cesti, kjer so bili takrat udbovski zapori, pet metrov globoko, brez okna, samo z eno odprtino za zrak. Ti zapori še obstajajo, tudi tista podzemeljska celica! Marčan pravi, da je bilo taborišče Dachau »hotel« v primerjavi s tem, saj je imel tam slamarico in za pokritje dve deki, tu v socialistični samici pa samo gole deke in nobene deke. Ni videl sonca, ker ga niso pustili na sprehode, čeprav so mu ti po zakonu pripadali vsak dan. Tam Nemec, tu domač človek s peterokrasko na kapi, s katerim je bil skupaj v NOB.

Vsa sojenja proti njemu, vseh pet obravnav, so potekala brez publike, v strogi tajnosti.

Obtožnica je bila tako absurdna, Jože Marčan pa tako trmasto vztrajen, da je trdovratno hodil od vrat do vrat in je bil že novembra 1952 kazenskoppravno rehabilitiran.

V vsakdanjem življenju pa nikoli. Bil je zaznamovan.

Gospod Marčan, dosedanjí partijski zgodovinar Martin Ivanič vam očita, da ste od vseh obsojencev na dachavskih procesih najmanj trpeli.

stosti na vseh službenih mestih pritikal z raven. Nikjer nisem mogel napredovati, še po upokojitvi v športnih klubih sem poslušal diskvalifikacije. Predsednik Hokejske zveze Slovenije Dušan Zupančič mi je še leta 1980 očital, zakaj so me sprejeli v klub, češ, saj sem bil zaprt.

Tudi kreditov nisem dobil, ne stanovanja, na katerega sem dvajset let čakal v sobici 4x4 metre - pa tri otroke sem imel! Kljub temu da imam priznan status borca in 30-odstotno vojaško invalidnost, lahko bi si celo uveljavljal spomenico.

Še danes ne vem, kaj sem naredil slabega slovenskemu narodu, da sem bil obsojen in da sem vse to pretrpel? Zakaj? Boris Kraigher me kasneje, ko sem iskal pravico, kljub večkratnim poskusom ni hotel sprejeti. Zakaj ne? Ko sem šel na trnovo pot za obnovo procesa leta 1952, sem na koncu prišel do takratnega javnega tožilca za Slovenijo Mitja Ribičiča. Ribičič me je tedaj vprašal, če imam kakšne nove dokaze, na osnovi katerih bi se lahko opravila obnova procesa. Rekel sem mu, da je moj dosje zelo debel, naj ga zato vzame v roke, in ko bo obračal list za listom, se mu bo želodec obrnil od svinjarij in laži, ki so jih prav oni prej skonstruirali, ne pa Jože Marčan.

Takrat se nisem bal nobenega,

Ivanič ne razume; kakšno tlačenje sem, kljub papirju, da sem nedolžen, da sem delal dobro, občutil vsa ta leta do danes. To je težko opisati. Držim se Torkarjeve misli, maščeval se ne bom, ampak oprostiti pa ne morem.

Ivanič vam tudi očita, da ste na predstavitvi knjige Dachauski procesi napadli navzoče, češ, kdo vam bo povrnil vse, kar vam je povzročila obsodba.

MARČAN: Tu se Ivanič preprosto laže. Še zdaleč nisem navzočim na predstavitvi knjige Dachauski procesi ničesar očital. Nasprotno, raziskovalcem moram za njihov trud dati vse priznanje. Vendar, tam sem bil kot priča, kot žrtev, ki ji je oblast uničila življenje, zato sem pač retorično vprašal navzoče, kdo mi bo povrnil odškodnino. Škoda, da je to Ivanič, ne vem zakaj?, razumel povsem narobe in da ne razume moje življenjske pozicije, skozi katero sem se prebijal. Pri Ivaniču gre za intelektualca, bil je na CK v službi kot zgodovinar, zato se čudim, kako more sprevačati, kar sem rekel. Kako naj še potem verjamem tem ljudem? Ivaniču bi dal vse priznanje, če bi govoril resnico.

Na predstavitvi knjige sem pomensko imenoval samo Mitjo Ribičiča. Če Ivanič to šteje kot

Autolack-Fachhändler
strokovna trgovina za avtolake

Dobavljamo avto-reparatur lake v profesionalni kakovosti

BASF Lacke+Farben Ges.m.b.H.
Klagenfurt/Celovec

Aussenlander/skladišče
9020 Klagenfurt, Ernst-Wlatting-Gasse 28,
telefon 9943/463/25002
Na Sudringu pri Rosentalstrasse